

इतिहास संस्कृती आणि भाषांतर

ग्रामीण जीवनांचे प्रत्ययकारी दर्शन : बेनवाड

प्रा.डॉ. आय.जे. तांबोळी

सोशल महाविद्यालय, सोलापूर.

प्रस्तावना :

जीवन म्हटले की अनुकूल आणि प्रतिकूल अशी पाठशिवणी सतत असते. सुख-दुःखाचा बहुपदरीपणा हाच तर कवीला वा लेखकाला साहित्यनिर्मिती करायला प्रेरक ठरत असतो. कवितेपेक्षाही कथेतून कांहीशा ठळक प्रमाणात विविध पापुदे प्रत्ययाला येतात श्री वामन होवाळ यांच्या बेनवाड या कथासंग्रहाचे प्रकाशन १९७३ साली झाले. १९६० नंतर मराठी साहित्यात परिवंतन झाले सर्वच वाङ्मयप्रकारात पडसाद उमटले विविध प्रवाहही निर्माण झाले वामन होवाळ यांनी सुख - दुःखाची जी कहाणी अनुभवली, तीच त्यानी कथेच्या माध्यमातून प्रकट केली आहे असे म्हणता येईल.

बेनवाड या कथासंग्रहात एकूण बारा कथा आहेत. या कथासंग्रहाचा अभ्यास करताना पात्रे, प्रसंग आणि त्या आधारे येणारा जीवनानुभव याची नोंद केलेली आहे कथेची परिणती सुखतिकेत झाली की दुःखातिकेत झाली. यावरून ती कथा सुखवादी आहे की दुःखवादी आहे हे ठरविता येते. अशा प्रकारे या कथासंग्रहाचा अभ्यास केला आहे.

बेनवाड या कथासंग्रहातील कथाशयः

वसूली

बाळू ढबाण्याच्या शेतात सकनी भांगलायला जात होती. त्याबदल दररोज एक अधेली (५०पैसे) मजुरी देत होता. चार दिवस काम केल्यानंतर मजुरी दिली. पाचव्या दिवशी पैसे मागितल्यावर उद्याची मिळून एक रुपया देतो . एक दोन दिवसानंतर सकनी पैसे मागण्यासाठी बाळूच्या घरी गेली. बाळू परगावी गेला होता. गावाहून परत आल्यानंतर बाळू सकनीला पैसे दिला नाही. सकनी पैशाचा न्याय्य गावातील पंचाकडे घेऊन गेली. गावचा सरपंच भाऊ ढोले व पंच मंडळीने सकनीला फिटविले बाळूकूला पायताणने सकनीने मारावे नि पैसे फिटवून सकनी खुलली. ग्रातपंचायत कार्यालयात बाळूला बोलावून घेतले. पंचानी निवाडा सुरू केला. बाळू उडवून दिला सकनी पायताण घेऊन पंचासमोरच बसवून लावली. बाळू झिंज्या धरून सकनीच्या छातीवर बसला १८ रु दंड केला सकनीला ७ रु दंड केला. एकूण २५ रुपयात पंचानी दारू व बोकडाचा बेत पक्का केला.

- **पात्रे :** बाळू ढबाणे, सकनी,पंच,भाऊ ढोले,
- **विषय :** कामाची मजुरी न देणारा शेतमालक
- **उपलब्धी :** मजुरी मिळविण्यासाठी एका महिलेस न्याय्य मागावा ही दुःखावस्था आहे.

मजल्याच घर :

बयाजी सेवानिवृत्त होऊन मुंबईहून गावी परतला होता. बयाजी गावात जात असताना भुजाबा पाटील भेटला. किती पैसे मिळाले याची चौकशी करतो. बयाजी जातीने महार होता. गावात कोंडीबा पाटलाचेच मजल्याचे घर होते . कोंडीबाने सुचविले मजल्याचे घर बांधू नको बयाजीने तेही मान्य केले. घर बांधले, घराच्या वास्तूशांतीसाठी पाहुण्यांचा खटला जमविला गोड-धोड खाऊ घातला भुजाबा , त्यांच्या इतर साथीदाराना घर दाखविला ,घर सुंदर झालेले पाहून यांच्या पोटात कालवा-कालव झाली. रात्री भजनाचा कार्यक्रम सुरू झाला. अचानक नव्या घराने पेट घेतला आगीत घर गुरफटले. माझं घर, माझ घर असे ओरडत बयाजी धावपळ करू लागला. या आगीत बयाजी होरपळला मजल्याचे घर बांधा हेच त्याचे शेवटचे वाक्य होते. त्याचा प्राण गेला त्याच्या. त्याच्या सहा मुलानी निर्णय घेतला,आता मजल्याचे घर बांधायचेच.

- **पात्रे :** बयाजी, भुजाबा पाटील, कोंडीबा पाटील
- **विषय :** मजल्याचे घर बांधणे व त्यातच त्याचा अंत
- **उपलब्धी :** बयाजी घर बांधला.घर पेटले त्यातच तो होरपळून मेला. ही दुःखावस्था आहे.

निष्कर्ष :

१. बेनवाड या कथासंग्रहातून प्रकट होणारे जीवनानुभव मानवी जीवनाशी समरूप आहेत.
२. कथांची भाषा साधी व सोपी आहे.
३. ग्रामीण संवादातून विनोद निर्मिती झालेली आहे.
४. कथा मानवी जीवनाच्या अंतरंगातील जाणीवा रेखाटनाच्या आहेत.
५. कथातील पात्रे जिवंत असून ती आपल्या अनुभवविश्वात रममाण झालेली आहेत.
६. जाणून-बुजून काही ठिगळे लावण्याचा प्रयत्न केलेला नाही.
७. कथा ह्या सामान्य माणसांच्या वेदना मुकर करणाऱ्या आहेत.
८. कथातून एक वेगळा आनंद मिळतो.
९. कथा मानवी जीवनाला संस्कार करणाऱ्या आहेत.
१०. कथांचा शेवट मानवी मनाला चटका लावणारा आहे.

समारोप :

बेनवाड या कथासंग्रहाचा अभ्यास करताना कथातील सुख-दुःखाचा बहुपदरीपणा तपासून पाहिला. या कथासंग्रहाच्या बाबतीत एकूणार्थ जे अनुभव निर्माण झाले त्याची नोंद निष्कर्षात केलेली आहे. कथासंग्रहाविषयी मान्यवरांनी प्रकट केलेल्या मतांची नोंद करून त्याचे स्पष्टीकरण केलेले आहे. पात्रांच्या जीवनात सुख-दुःखाचे अनुभव आलेले आहेत. हे अनुभव पात्रे भोगतात. या अनुभवाची कारणमीमांसा तपासून पाहिलेली आहे. अशाप्रकारे अभ्यास केलेला आहे.

संदर्भ सूची :

- १) कोदे मधू बेनवाड प्रकाशन-१९७३ प्रस्तावनेतून
- २) होवाळ वामन बेनवाड प्रकाशन-१९७३ मनोगतातून